

„A’ ködös kérdésnek Philológiánkra nézve kevés haszna...”

Kazinczy Sajnovics nyelvhasznolásáról*

DEBRECZENI Attila

Debreceni Egyetem
debreczeni.attila@arts.unideb.hu

1769. június 3-án a Vénusz áthaladt a Nap előtt. Ez a csillagászatok számára rendkívül fontos esemény volt, mert az átvonulás időtartamának pontos mérése révén ki tudták számolni a Föld és a Nap távolságát. A jelenség megfigyelésére 77 helyszínt jelöltek ki, ahova összesen 151 tudós utazott el. Ez volt a világtörténelem addigi legjelentősebb tudományos összefogása.

Finnugor körökben köztudott, hogy ez a csillagászati esemény közvetve hozzájárult a finnugor nyelvtudomány kialakulásához. A dán-norvég király, VII. Keresztély is támogatta a kutatásokat, és meghívta a neves bécsi csillagászt, Hell Miksát. Hell magával vitte egykori tanársegédjét, Sajnovics Jánost is, aki a lapp nyelvről itt szerzett tapasztalatai alapján írta meg a finnugor történeti-összehasonlító nyelvészet első jelentős alkotását, a *Demonstratio. Idioma Ungarorum et Lapponum idem esse* [Bizonyítás. A magyarok és lappok nyelve azonos] című munkáját.

Az idézet Maticsák Sándor *Megtalált szavak* című, 2024-ben megjelent könyvéből való (Maticsák 2024: 9). Ez az első két bekezdés *Az orenburgi expedíció (1768–1774) Volga–Káma-vidéki finnugor anyaga* alcím által jelzett fő téma háttérét foglalja össze, melyre az egyik alfejezet is kitér, illetve amelyet a szerző Kelemen Ivett társszerzőségével jegyzett tanulmányában korábban részletesen tárgyalt (Maticsák – Kelemen 2021). Sajnovics *Demonstratio*-ja és annak fogadtatása gazdag nyelvtudományi és irodalomtörté-

* A tanulmány a HUN–REN–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében jött létre.

neti szakirodalommal rendelkezik, melyet sürgősen most felmondanom.¹ Mindössze Kazinczy Ferenc Sajnovics nyelvhasznítására vonatkozó ismert reflexiójának két olyan vonatkozását emelem ki, melyeknek nem találtam nyomát az általam áttekintett értelmezésekben.

1. Kazinczy cikke és megjegyzése

Kazinczy Sajnovicsról és a finnugor rokonságról alkotott alapvetően elutasító véleményét illetően rendszerint néhány szöveghely tűnik fel a szakirodalomban: Virág Benedek 1803. február 9-i levele, melyben felhívja Kazinczy figyelmét a műre, a magyar nyelv társtalanságát állító mondat az 1819-ben a Tudományos Gyűjteményben megjelent *Orthologus és neológus nálunk és más nemzeteknél* című tanulmánya utolsó bekezdésének élén és a Felső Magyar Országi Minerva 1825. januári nyitószámában közölt tanulmányának (*A' Nyelv', az Irás' feltalálása; a' Magyar Nyelv' Bölcsője, 's legrégibb Maradványaink*) vonatkozó része. Megjegyzéseim ez utóbbira vonatkoznak, ezért a két bekezdést teljes terjedelmében idézem:

A' Fenn és Lapp népnek, Sz. Pétervár felett, Torneo körül, számos szavai vagynak, mellyek néha csak hangban, néha jelentésben is, hasonlítanak a' mieinkhez. Innen a' gondolat, hogy a' két nép mitőlünk erede, vagy mi őtőlök; hogy nemzetünknek egy része oda tolatott; hogy a' Fenn és Lapp nép a' legrégibb időkben eleinkkel baráti vagy ellenségi viszonyban áll, 's így némelly szavainkkal meggazdagodva tére fagyos, szűk, kietlen honjába. Erre Rudbeck voná legelsőben figyelmünket (*Specimen usus linguae Gothicae in eruendis S. Scripturae locis obscurissimis; addita analogia Linguae Gothicae cum Fennica, necnon Fennicae cum Ungarica. Upsalae 1717*).

Hell hazánkfija a' Dán uralkodás által Wardochúsba hívatott-meg, hogy ott a' Vénusz' áltmenésénél fogva a' Nap' tányérán, Astronomiai észrevételeket tégyen; 's ez maga mellé Sajnovicsot vevé, kétségen kívül, hogy ez viszont ismérkednék-meg a' Fenn és Lapp nyelvekkel, 's mondaná-el, mit nyomnak a' Rudbeck' gyanításai. Sajnovics még azon eszt. Koppenhágában, 1770. kiadá Értekezését (*Idioma Hungarorum et Lapponum idem esse*), melly később, az eszt. feljegyzése nélkül, Nagy-Szombaton újra

¹ Elsősorban Benkő Loránd, Éder Zoltán, Lőrinczi Réka, Szeverényi Sándor, Vladár Zsuzsa, valamint Bíró Ferenc, Margócsy István, Balogh Piroska, S. Varga Pál munkáit használtam.

kiadatott. Tolditá a' dolgot Háger (Neuer Beweis der Verwandtschaft der Ungarn, mit den Lappländern. Wien 1794.) és Doctor Gyarmathy Sámuel (Affinitas Linguae Hungaricae cum linguis Fennicae originis, grammaticae demonstrata. Gottingae 1799), 's legközelebb Strahlmann (Finnische Sprachlehre. Petersburg 1816); 's Schlözer és Murr haragvának, ha valaki ez eránt kételkedni is merészlett. A' lidércz rém még a' nagy Révait, nyelvünknek legelkessebb, legtudósabb Grammaticusát sem hagyá kísértetek nélkül. Ellenben Beregszászi nem egyes szók, hanem az egész Nyelv' alkotmányának összehasonlítása által mutatá-meg, hogy a' Magyar Nyelv a' Szemítai Nyelvek' számába tartozik, hova a' Fenn és Lapp nyelveket nem számíthatni, és hogy így az egész állítás nem egyéb mint káprázolat (Aehnlichkeit der hungarischen Sprache mit den morgenländischen. Leipzig 1796). Ezt húzhatni-ki Gyarmathynak Etymologiai Lexiconából is (Bécs 1816), melly annyi népeket mind atyafiságba hozhatna. A' ködös kérdésnek Philológiánkra nézve kevés haszna, Híztóriánkra épen semmi nincs. Így nevezi magát a' gyönyörűen-zengő Görög nyelv' leányának a' fület-szagató Német; mert a' Német-népnek egyik ága egy ideig Görög-földön lakott, 's ennek ott áltvevé némelly szavait, némelly szóllását, 's a' kettő a' több szók' szerencsés összeforrasztásában egygyüvé-találkozott. De a' Német-nép nem Görög-nép.²

Kazinczy részletes ismeretekre alapozta elutasító véleményét. Az eddigiekben nem került szóba, honnan származtak ismeretei, a kritikai kiadás Kazinczy feljegyzéseit, a *Pandekták*at közreadó kötetének megjelenésével most lehetőség nyílt ennek vizsgálatára. A könyvkijegyzések egyike Christoph Friedrich Nicolai *Beschreibung einer Reise durch Deutschland und die Schweiz im Jahre 1781. Nebst Bemerkungen über Gelehrsamkeit, Industrie, Religion und Sitten* című művéből való, melynek tizenkét kötete közül a vonatkozó hatodik 1785-ben jelent meg (*Pandekták* I: 279–285, 725–730). A hosszú, több témát érintő kijegyzés egyik részlete a magyar nyelvvel és Sajnovics Jánossal foglalkozik:

A tudós magyarok az exjezsuita Sajnovics állítását, miszerint a magyar nyelv a lappal azonos, nem tartják egyébnek, mint egy régóta ismert hipotetikus tétel eltúlzásának. Sajnovics Hell páter

² Az idézet a készülő kritikai kiadásból való, Bódi Katalin átírata.

útitársa volt, amikor azt meghívták Dániába, hogy *Vardø*-ban megfigyelje a Vénusz Nap előtti átvonulását. – – – a 17. oldal kihagyva – – – Sajnovics is szeretett volna feltűnést kelteni és megmutatni, hogy egy jezsuita távolabb nézhet, mint mások. Ha valaki, aki sem magyarul, sem lappul nem tud, az ő értekezéseit olvassa, még az is látja, hogy az ott idézett hasonló szavak sokkal csekélyebb számúak, mintsem hogy azokból valamilyen következtetést lehessen levonni, a legkevésbé azt, hogy a két nyelv TELJESEN AZONOS lenne. Főképp, mivel ráadásul sok hasonlóság nagyon erőltetett. Hogy a két dialektus között rokonság van, az a tudósok előtt rég ismert volt. Az azonban, hogy a két nyelv teljesen azonos lenne, még nagyon messze van ettől. A hasonlóság, amit Sajnovics ex simili usu pronominum affixorum et suffixorum item praepositionum [‘a névmások, az affixumok és suffixumok továbbá az előljárószavak hasonló alkalmazásából’] a két nyelv között meg akar találni, más hasonló észrevételek mellett mélyebbre megy az általános filozofikus nyelvtan terepén, mint ahová úgy látszik, Sajnovics páter megérkezett. Ha ebben a tekintetben nem túl ismert nyelvet tudnánk és akarnánk összevetni, úgy talán azt találnánk, hogy ilyesféle hasonlóságok szívesen mutatkoznak a nemzetek nyelvei között, amely nemzetek sokáig a kultúra egy alacsonyabb fokán álltak, s amelyek kevésbé kiművelt irodalmi nyelvvel bírnak. E hasonlóságoknak tehát egészen más alapjuk lehet, mint amelyet Sajnovics páter készíteni akar nekik.³

³ Doncsecz Etelka fordítása. Az eredeti német szöveg: „Gelehrte Ungarn, halten das Vorgeben des Exjesuiten Sainovics, daß die u. Spr. mit dem Laplaendischen einerley sey, für nichts als eine Übertreibung, eines längst bekannten hypothetisch[en] Satzes. S. war Gefährte des P. Hell, als derselbe nach Dänmark berufen ward, um zu WARDOHUS den Durchgang der Venus durch die Sonne zu observieren. – – – S. 17. sind hier ausgelassen – – – Sainovics wollte auch Aussehen machen und zeigen, daß ein Jesuit weiter sehen könne als andere Leute. Wenn man seine Abhandl[un]g lieset, so siehet auch jemand, der weder ungarisch noch lapplaendisch versteht, daß die angeführten ähnlichen Wörter in viel zu geringer Anzahl sind, als daß man etwas daraus schließen könnte, am wenigst[en]s, daß beyde Spr. GANZ EINERLEY wären; zumal da noch dazu viele Ähnlichk[eite]n höchst gezwungen sind. Daß zwischen beiden Dialekten einige Verwandtschaft ist, war den Gelehrten längst bekannt; aber daß beide Spr. ganz einerley wären, ist davon noch weit entfernt. Die Ähnlichk[ei]t die S. in beiden Spr. ex simili usu pronominum affixorum et suffixorum item praepositionum finden

A különbségek mellett is szembeötlő hasonlóságok figyelhetők meg az idézett részletekben Kazinczy tanulmánya és a Nicolai művéből készült kijegyzés között: Hell és Sajnovics útjára és a szókincsbeli egyezésekre vonatkozóan, valamint a nyelvhasználat megítélésében. A kijegyzés Granasztói Olga datálása szerint 1808–1810 körül készült, a cikk másfél évtizeddel később, de ez nem zárja ki esetleges kapcsolatukat, hiszen a *Pandekták* éppen azt a célt szolgálta, hogy az összegyűjtött különféle ismeretek rendelkezésre álljanak Kazinczy számára írásai készítésekor. Nem állítható minden kétségen kívül, hogy a kijegyzés lett volna a cikk forrása, mert erre nincs közvetlen filológiai adat. Némi bizonyossággal annyit mondhatunk, hogy Kazinczy álláspontja Sajnovics és a nyelvhasználat ügyében a Nicolai által vallott álláspont rokona, ami a *Demonstratio* fogadtatástörténetében is számba vehető adalék lehet.

2. Nyelvhasználat és eufónia

Kazinczy tanulmányának egy megállapítása, mely a vonatkozó rész végén található mintegy összegzésképpen, nem szerepel a kijegyzésben. Nem találkoztunk ezzel a Sajnovics-teória korabeli elutasításának érveit számba vevő szakirodalmi áttekintésekben sem. Kazinczy itt a „gyönyörűen-zengő Görög nyelv” és a „fület-szaggató Német” példáját hozza fel arra nézve, hogy hiába némely szóegyezés közöttük, attól még „a’ Német-nép nem Görög-nép.” A kérdésnek számos vetülete van, most csak a „gyönyörűen-zengő” – „fület-szaggató” oppozícióra hívom fel a figyelmet, mert ez Kazinczy szemléletének egyik lényegi, láthatólag itt is domináns pozícióba kerülő vonásából fakad. Ez az eufónia követelménye, melyet a nyelvek tipologizálására is alkalmazott a kezdetektől fogva. A cikk idézett két bekezdése előtt álló bekezdés éppen ezt fogalmazza meg részletesebben:

a’ Népeknek hajdani honjaikra nyelvöknél fogva is alkalmas bíz-
tossággal hozzávethetni; mert másképen szóll a’ Grönlandi lakos
a’ Jeges-tenger’ szélein, másképen a’ Jóniai tündérszéleken lakott
Görög, ’s a’ Veres-tenger’ meleg tájain megtelepedett Arabsz ’s

will, geht nebst ähnlichen Bemerkungen tiefer ins Gebiet der allgem. philosoph. Sprachlehre, als P. Sainovics scheint gekommen zu seyn. Wenn man viele nicht sehr bekannte Sprache in dieses Rücksicht vergleichen könnte u. wollte, so würde sich vielleicht finden, daß verschiedene solche Ähnlichkeiten sich in mehrern Spr. von Nationen zeigen möchten, die lange auf einem geringern Grade der Kultur gestanden sind, u. eine wenig ausgebildete Büchersprache haben. Diese Ähnlichkeiten möchten also einen ganz andern Grund haben, als S. ihnen anrichten will.”

az Egyipti lakos. Ha tehát a' Történetek nem mondanák is, hogy a' Magyar nép oda, a' hol mostan él, Á'siából költözék; ez a' folyó, egymásra-halmozott Consonánsok által keménnyé nem tett nyelv, 's a' hím és nő Vocálisok' össze nem vegyítése, a' gyökérszókhoz raggatott névmások (suffixa), 's a' sok egyhangú (monotón) szók, mellyeket Spanyol-országban is feltalálunk az ott lakozott Arabszok után (Quadalaxara, Salamanca, Calatrava), és a' mellyek a' mi szépzengésű nyelvünknek díszére ugyan nincsenek: bizonyosságot tehetnének, hogy mi Á'siából eredénk. Mert mind ezek a' Szemítai (Keleti) nyelvek' tulajdonai. De melly részében lakánk Á'siának, azt most már sem a' historiai, sem a' philologiai úton nem lehet bátorsággal meghatározni.

Jól látható kapcsolatban áll Kazinczy szemléletében a jóhangzás a nyelvtípussal, s a nyelvtípusból következtetéseket von le az őshazára nézve, bár megállapítja, hogy e tekintetben kevés bizonyosság érhető el. Ez a gondolatmenet alapozza meg tehát a finnugor nyelvhasználat „káprázolat”-nak minősítő folytatást, hiszen a hangzásadottság és nyelvtípus összefüggése alapján a magyar nyelv keleti természetének tételét vezeti le. Ez a felfogás már pályája kezdetétől fogva meghatározó volt Kazinczy szemléletében.

Első folyóiratunk, az 1788-ban indult *Magyar Museum* szerkesztőinek aestheticai programja felértékelte az ábrázolásmód érzéki mozzanatait, számukra a képszerűség és a jóhangzás az igaz poézis egyaránt fontos követelményei voltak. Kazinczy gyakran hivatkozott az eufónia követelményére, többek között az *Orpheus* első számában Metastasio dalának fordításához írott jegyzetében, mikor így kommentálta a választott költői megoldásokat: „minő voluptuosus hangzatok: *nyögdétselő Szellőtske*, minő onomatopoea: *sóhajtás!* minő kedves jambusi numerus: *de meg-ne mond kié!* és: *azt, tsermely, meg-ne valld!*” (Orpheus 2001: 25) Vagyis a gyönyörködtető hangzást, a hangutánzó szóalakot és az ugyancsak hangzó élményt keltő jambusi versmérték lüktetését emelte ki. Nem véletlen, hogy olasz dalfordításához csatolta jegyzetét, azt kívánta hangsúlyozni és bizonyítani, hogy a magyar nyelvnek a hangzás terén nincs oka szégyenkezni még az olasz nyelvvel szemben sem („a' Magyarnak nem nagy oka vagyon az Olasz mellől hátra vonni magát”). Régi kedves alapvetése ez, ami a Gessner-fordítás Ráday Geodeonnak szóló ajánlásában is szerepelt már („az Olasszal vetekedhetik”. Fordítások 2009: 37). Klopstocknak írott levelében kicsit óvatosabban fogalmazott („nem olyan buja-kéjes, mint az olasz, de minden másnál tisztább és dal-

lamosabb”,⁴ KazLev 2013: 25, 427), s lényegében ezt ismételte meg az *Orpheus* borítóján közölt rövid elmélkedésében. Ebben Rousseau nyomán Tassót idézve az olasz nyelv édességét és hathatóságát kívánta bemutatni, mondván, nem szükséges a szavakat értenünk,

elég ha a’ hangzatok érzésére *fülüink*, ’s érzésünknek meg-vallására *egyenességünk* vagyon. Az első Stantzában a’ sok kedves l, b, z, ts, lj, ny, é, – a’ másodikban a’ sok durva r, tr, mb, sztr érdekli a’ fület. Ennyi kedvességgel a’ miénk nem bír; de elég az, hogy többel bír, mint minden más Európai (*Orpheus* 2001: 319).

Az érvelésben a hangzó élmény forrását mutatta be a fül metaforával élve, a nyelvek összevetésében óvatos megfogalmazással, csak általában említve a többi nyelvet.

Másutt a németet és franciát is bevonta az összevetésbe, alapvetően a német nyelv védelmére kelve (egy-egy alkalommal pedig a török és a dán nyelv hangzását illusztrálta fonetikus átirattal, *Orpheus* 2001: 311, Pályám 2009: 94). Aranka Györgyhöz írott 1789. július 10-i levelében (KazLev 1890: 396) a Gessner-fordítás első mondatát idézte példaként a német, a francia és a magyar nyelv hangzását érzékeltetendő. Megállapította, hogy a magyar szebb a francia fordításnál, képes követni az eredeti német prózában lüktető jambusi metrumot, a francia természete szerint inkább körülírásra alkalmas, eredendően nem olyan tömör, mint a német vagy a magyar. A tömörség–periphrasis opozíció alapján érvelt a német és a magyar mellett a francia ellenében, mint tette Péczeli József Young-fordítása esetében, megengedve azért, hogy a francia nyelv bizonyos hangfekvésben (a víg darabokban) utolérhetőlen. Az *Orpheus* utolsó számának borítóján olvasható 1791-es eszmefuttatása *A’ német nyelv hangzása* címmel szintén apologetikus pozícióból szól:

A’ lágy és édes hangzatokhoz szokott Olasz, Magyar, és Frantzia, el-idegenedvén a’ Német Nyelvnek darabossága által, arra az igasságtalanságra ragadtatik, hogy ettől általjában minden érdemet meg-tagad [...] A’ Német Nyelv nem hangzik olly szelíden, mint az a’ három a’ mellyet felyül említettem; de talám annál alkalmatosabb a’ vad tárgyak ’s dühös indulatok elő adására (*Orpheus* 2001: 321).

⁴ Doncsecz Etelka fordítása. A teljes eredeti német mondat: „Ob unsere nicht so üppig-wollüstige als die Ital. – aber doch vor allen lebendigen *reinere, mehr melodische* Sprache auch den Vollton hat, den die Epopoe erfordert, werden Sie fragen?”

E méltatást Klopstock eposzából és ódájából vett példák követik, megígérve, hogy „másszor majd szelídebb hangzatúakat” mutat be. Gessner és Klopstock szövegei kétféle hangzás példái Kazinczy eszmefuttatásaiban, s e kétféle hangzás két hangnemhez tartozik, a fenségeshez és a naivhoz. Az érvelésben a magyar és a német nyelv viszonylatában kétféle logika működik: a naiv és fenséges hangnemeinek megvalósításában a magyar csak követője lehet a kifejelett német mintának, hangzásadottsága szerint azonban eredendően meghaladja azt.

A Metastasio-dal jegyzete abból a szempontból eltér más összevetésektől, hogy nem csupán a magyar nyelv olasz mellé emelésére törekszik, de egyben odaszúr a franciának és a németnek: „kedves Anyai Nyelvünk! mikor fogják a’ mi Szépeink érzeni, hogy valósággal szép vagy? hogy véghetetlenül felyülhaladod a’ frantz persziflázst, a’ német mormogást?” E megfogalmazás értékeléséhez figyelembe kell venni, hogy az *Orpheus* első számában jelent meg, Kazinczy programjának a magyar nyelvűség jegyében való újrafogalmazásakor (Debreczeni 2022). Ennek folytatásaképpen az 1790 tavaszi események sodrában még hangsúlyosabbá válik a német nyelvvel szembeni, ideológiai-politikai jellegű ellenérzés, mely legerősebben a Fáy-kommentárban és a Hamlet-ajánlásban jelenik meg. Ezekben megintcsak a hangzásra hivatkozva állítja szembe a magyart a némettel, azt bírálván, hogy eddig a nemzet „ennél a’ kedves hangzásúnál szebbnek tartotta azt a’ dörögő zordon Nyelvet, a’ melly semmire sem alkalmasabb a’ despotai hideg parantsolásnál” (Fordítások 2009: 194). A Metastasio-jegyzet német és francia nyelvet illető oda-szúrásai tehát a politikai kontextus támadó hangoltsága szerint szólnak azok hangzásáról, míg máskor inkább az aestheticai nézőpont érvényesül. A magyar nyelv hangzásadottságának az olasz mellé emelése pedig az aestheticai kontextusba ideologikus összefüggéseket vegyít, hiszen a cél a magyart győztes pozícióban felmutatni a nyelvek vetélkedésében. Ez egyben érv kiművelésének szükségessége mellett, hiszen elmaradottságát elismerve mégis alkalmasnak és méltónak mutatja a mintaként szolgáló nyelvek utolérésére.

Kazinczy mindezt pályája kezdetén, a *Magyar Museum* és az *Orpheus* szerkesztőjeként írta, álláspontja azonban a lényegét tekintve nem változott az évtizedek során. Mikor az *Orthologus és neológus* című tanulmánya végén a magyar nyelv rokontalanságáról szól, ugyanez az érv fogalmazódik meg:

A’ mi Nyelvünk, anya, leány ’s ismert rokon nélkül, úgy áll a’ több Nyelvek között, mint a’ Phoenix az ég’ madarainak számában; ’s e’ miatt, ’s azért is, hogy minden új Nyelvek közt maga ez zengheti-el egész tisztaságában a’ Görög és a’ Római lant’

menyei zengzeteit; valamint azért, hogy ez a ' Görög Nyelv' bájjait, a ' Rómainak méltóságát, az Olasznak hevét, a ' Francziának könnyűségét, Ángolnak és Németnek erejét igen nagy mértékben már most is utólérheti – méltó, hogy, ha bennünket a ' Halhatatlanok' végzése valaha egygy idegen Győző' járma alá hajtana is, azt ez a ' Győző, ha nem barbarus, védelembe végye, fenn-tartsa, virágzásra juttassa; 's mi ezt a ' Nyelvet szeretni tartoznánk, ha illy szép és a ' maga nemében eggyetlen nem volna is, mert a ' miénk.⁵

Mindezek alapján jól látható, hogy mikor *A' Nyelv', az Irás' feltalálása* című 1825-ös cikkében Kazinczy elutasítja a finnugor rokonságot, akkor olyan érvet használ összegzésként, mely pályája kezdete óta meghatározta szemléletét. Az eufónia elvére épülő nyelvtipológia tudomásom szerint nem kapott helyet a *Demonstratio* fogadtatástörténetének számbavétele során (a cikk vonatkozó része előtt álló bekezdés is elmaradt idézések, az *Orthologus* hosszú mondatának a közepe pedig kipontozásra került; Éder 1999: 57–58). Most csupán erre az összefüggésre szerettem volna felhívni a figyelmet, nem törekedtem Kazinczy álláspontjának minden részletre kiterjedő értelmezésére, az a jelen keretek között úgysem lett volna megvalósítható. Annyi bizonynyal állítható, hogy nem kis mértékben az eufónia elvének kitüntetett szerepéből adódik Kazinczy erősen szkeptikus összegző véleménye Sajnovics nyelvhasználatáról, hiszen mint mondja, az ilyen ködös kérdésből kevés haszon származik mindarra nézve, amit a nyelvek aesthetikai természete kapcsán ő fontosnak tart.

Irodalom

- DEBRECZENI ATTILA 2022: A tanfelügyelő Kazinczy programja. Irodalomtörténeti Közlemények 126: 441–476.
- ÉDER ZOLTÁN 1999: Újabb szempontok a Demonstratio hazai fogadtatásának kérdéséhez. In: Túl a Duna-tájon. Fejezetek a magyar művelődéstörténet európai kapcsolatai köréből. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest. 47–61.
- FORDÍTÁSOK 2009: Kazinczy Ferenc művei. Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig. Kiad. Bodrogi Ferenc Máté, Borbély Szilárd. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KAZLEV 1890: Kazinczy Ferenc levelezése I. Kiad. Váczy János. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.

⁵ Bódi Katalin átirata a készülő kritikai kiadásból.

- KAZLEV 2013: Kazinczy Ferenc levelezése XXIV. Kiad. Orbán László. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- MATICSÁK SÁNDOR 2024: Megtalált szavak. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- MATICSÁK SÁNDOR – KELEMEN IVETT 2021: Csillagászat és nyelvészet. Debreceni Szemle 2021: 399–413.
- ORPHEUS 2001: Első folyóirataink: Orpheus. Kiad. Debreczeni Attila. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- PÁLYÁM 2009: Kazinczy Ferenc művei. Pályám emlékezete. Kiad. Orbán László. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- PANDEKTÁK I. 2021: Kazinczy Ferenc művei. Pandekták I. Kiad. Granasztói Olga. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.

*

“This vague question is of little use to our Philology...”
Kazinczy on the comparative language theory of Sajnovics

As it is well known, Kazinczy rejected Sajnovics’s theory of the kinship of Hungarian and Finno-Ugric. The paper aims to highlight two previously unemphasized reasons for the rejection. First, the paper presents Kazinczy’s notes on Volume VI of *Beschreibung einer Reise durch Deutschland und die Schweiz im Jahre 1781* by Christoph Friedrich Nicolai, published in 1785. It can be observed that the arguments used by Nicolai to reject the theory of Sajnovics show similarities to Kazinczy’s own views, set out in the article *A’ Nyelv’, az Irás’ feltalálása*. Another observation of the paper is that Kazinczy’s skepticism towards the theory of Sajnovics came down to the prominent role of the principle of euphony. Kazinczy regards the aesthetic nature of languages as highly important and, as he put it, it is little or no use concerning oneself with such an obscure question.

Keywords: *Kazinczy, Sajnovics, Nicolai, euphony*

ATTILA DEBRECZENI